DOMSTOLENS DOM
AF 26. NOVEMBER 1975 [1]

Robert Gerardus Coenen og andre mod Sociaal-Economische Raad (anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af College van Beroep voor het Bedrijfsleven)

Sag 39/75

Sammendrag

1. *Tjenesteydelser — fri udveksling — restriktioner — begreb*
(EØF-traktatens artikel 59, stk. 1)

2. *Tjenesteydelser — fri udveksling — restriktioner — afskaffelse — krav om at tjenesteyderen skal have bopæl på en medlemsstats territorium — retsstridighed — kriterier*
(EØF-traktatens artikel 59, 60 og 65)

1. De restriktioner, hvis afskaffelse er bestemt i traktatens artikel 59, stk. 1, omfatter alle de vilkår, der er pålagt tjenesteyderen navnlig på grund af hans nationalitet eller den omstændighed, at han ikke har fast bopæl i den stat, hvor ydelsen præsteres, og som ikke omfatter personer, bosat på det nationale territorium, eller som vil kunne forhindre eller i øvrigt genere hans virksomhed.

2. EØF-traktatens bestemmelser, særlig artikel 59, 60 og 65 skal fortolkes således, at en national lovgivning ikke ved et krav om bopæl på territoriet må umuliggøre tjenesteydelser fra personer, der er bosat på en anden medlemsstats territorium, når mindre rigoristiske foranstaltninger kan sikre overholdelsen af de faglige regler, som gælder for ydelsen på det pågældende territorium.

I sag 39/75

angående en anmodning, som i medfør af EØF-traktatens artikel 177 er indgivet til Domstolen af »College van Beroep voor het Bedrijfsleven« (særlig nederlandsk appelret i sager, der vedrører visse offentligretlige handelsorganisationer), for i den dér verserende sag mellem

1. ROBERT GERARDUS COENEN, boende Brasschaat (Belgien),

2. BESLOTEN VENNOOTSCHAP GENERALE HANDELSBANK, Den Haag (Nederlandene),

1 — Processprog: Hollandsk.

3. BESLOTEN VENNOOTSCHAP C.I.C. ADVIESBUREAU VOOR SCHADEVERZEKERINGEN, Voorburg (Nederlandene)

og

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD, (blandt andet tilsynsmyndighed for offentligretlige handelsorganisationer), Den Haag,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af visse bestemmelser i EØF-traktaten angående fri udveksling af tjenesteydelser

afsiger

DOMSTOLEN

sammensat af: præsidenten R. Lecourt, afdelingsformændene R. Monaco og H. Kutscher, dommerne A. M. Donner, J. Mertens de Wilmars, P. Pescatore, M. Sørensen, Mackenzie Stuart og A. O'Keeffe,

generaladvokat: J.-P. Warner
justitssekretær: A. Van Houtte

følgende

DOM

Sagsfremstilling

Forelæggelseskendelsen og de skriftlige indlæg, der er indgivet i henhold til artikel 20 i EØF-Domstolens statut, kan sammenfattes således:

I — De faktiske omstændigheder og skriftvekslingen

1. Den nederlandske statsborger Robert Gerardus Coenen havde tidligere bopæl i Nederlandene men har siden den 9. september 1973 boet i Belgien. I henhold til den nederlandske lov om forsikringsformidling (»Wet Assurantiebemiddeling«) er han forsikringsagent, idet han for egen regning repræsenterer to i Nederlandene hjemmehørende firmaer, nemlig:

— »Besloten Vennootschap (B.V.) Generale Handelsbank« og

— »Besloten Vennootschap C.I.C. Adviesbureau voor Schadeverzekering (B.V.)«,

i hvilke han har den faktiske ledelse som direktør med funktionær-status.

Ifølge den nævnte lovs § 4 gives der kun tilladelse til at drive forsikringsagenturvirksomhed, dersom den pågældendes navn er optaget i en af de i paragraffen nævnte registre. Om denne optagelse bestemmer lovens § 5, stk. 1, litra f): »Optagelse ... kan først ske, når det for Sociaal-Economische Raad i fornødent omfang er godtgjort, ... at den, der begærer registrering, har fast bopæl i landet«.

Såfremt agenten ikke er en fysisk person, gælder bopælskravet i henhold til samme bestemmelses stk. 5 den, som har den faktiske ledelse af forsikringsvirksomheden.

Den, der ikke længere opfylder denne betingelse, slettes af registret i medfør af § 9.

2. »Sociaal-Economische Raad«, herefter benævnt *Raad,* der havde fået kendskab til, at Coenen boede i Belgien, meddelte ham ved skrivelse af 14. marts 1974, at hans navn ville blive slettet af register B, som omhandles i ovennævnte lovs § 4. Samtidig meddelte Raad de to førnævnte selskaber, at også deres navne som følge af Coenens bopæl principielt måtte slettes af registret.

Da de pågældendes klager over disse afgørelser var blevet afvist, anlagde de den 17. maj 1974 sag ved »College van Beroep voor het Bedrijfsleven«, herefter benævnt *College.*

I besvarelse af et spørgsmål stillet den 27. november 1974 af College bekræftede Coenen ved skrivelse af 19. december 1974, at han har nederlandsk statsborgerskab, og at han ikke havde taget noget skridt til at opnå et andet statsborgerskab.

College har anført, at tvistens løsning afhænger af, om bopælsbetingelsen efter den førnævnte § 5, stk. 1, litra f) ikke længere har retsvirkning som følge af EØF-traktatens artikel 59 og 60. College har bl.a. anført, at denne betingelse udelukkende har til formål at sikre en effektiv kontrol af agenten. Uden denne betingelse vil der ved en mulig strafferetlig eller adminstrativ forfølgning dog ikke opstå særlige problemer, hvad specielt angår agenter. College vil derfor ikke udelukke, at EØF-traktatens artikel 59 og 60 kan fortolkes således, at en nederlandsk statsborger med bopæl i Belgien frit — så snart han opfylder lovens »øvrige betingelser« — kan drive forsikringsagenturvirksomhed i Nederlandene. Da College således fandt, at der var opstået et problem om fortolkning af fællesskabsretten, udsatte den ved kendelse af 18. april 1975 sagen og forelagde i medfør af EØF-traktatens artikel 177 Domstolen følgende spørgsmål:

»Skal bestemmelserne i traktaten om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab, særligt artikel 59 og 60, fortolkes således, at et krav, som omhandlet i § 5, stk. 1, litra f) i lov om forsikringsformidling (Wet Aussurantiebemiddeling), hvorefter en fysisk person, der ønsker at være berettiget til at optræde som agent i denne lovs forstand, skal bo i Nederlandene, er i strid med disse traktatbestemmelser?

3. En udskrift af forelæggelseskendelsen er indgået til Domstolens justitskontor den 18. april 1975.

I medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF's Domstol er der indgivet skriftlige indlæg af Coenen, den franske regering repræsenteret af Georges Sidre, og Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, repræsenteret af sin juridiske rådgiver Jean-Claude Séché, bistået af Hendrik Bronkhorst, medlem af Kommissionens juridiske tjeneste.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse.

II — Skriftlige indlæg indgivet i henhold til artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for Domstolen

A — Indlæg fra Coenen

Coenen har henvist til reglerne i § 5 i den nederlandske lov om forsikringsformidling (herefter benævnt »W.A.«) og har herved gjort gældende, at bestemmelsens stk. 1, litra f) strider mod fællesskabsretten og derfor ikke kan finde anvendelse på statsborgere fra medlemsstaterne, for så vidt den gør udøvelsen af virksomhed som forsikringsagent i Nederlandene afhængig af et bopælskrav. Denne omstændighed medfører, at henvisningen i § 5, stk. 5 til den ovennævnte bestemmelse ikke har retsvirkning på fællesskabsplan.

Disse bestemmelser er nemlig i strid med:

- traktatens artikel 48, fordi de hindrer arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet, der ligeledes er lovfæstet i artikel 1 i Rådets forordning nr. 1612/68 (EFT-specialudgave 1968 (II), s. 467; org. ref. JO 1968, L 257);
- traktatens artikel 52, fordi de begrænser den frie etableringsret;
- traktatens artikel 59 og 60, fordi de i realiteten begrænser den frie udveksling af tjenesteydelser inden for Fællesskabet;
- de traktatbestemmelser, der forbyder enhver forskelsbehandling mellem visse retssubjekter.

Efter en gennemgang af alle disse artikler, har Coenen henvist til Rådets almindelige planer fra 1961 om ophævelse af begrænsninger i etableringsfriheden og i den frie udveksling af tjenesteydelser (JO 1962, nr. 2) og har på dette grundlag gjort gældende, at de heri udtalte forbud især er begrundet i princippet om, at medlemsstaterne »ikke kan udøve forskelsbehandling over for medlemsstaternes statsborgere, der har bopæl inden for Fællesskabet«.

Et sådant forbud kommer ikke blot statsborgere fra de »andre« medlemsstater til gavn. Når adskillige fællesskabsretlige bestemmelser taler om forskelsbehandling »på grund af nationalitet«, skyldes det, at det ved bestemmelsernes affattelse blev overset, at en medlemsstat kunne udøve forskelsbehandling til skade for sine egne statsborgere. Det princip om ikke-forskelsbehandling, der er nedfældet i traktaten, udelukker derfor ikke, således som Domstolen selv har statueret ved fortolkning af traktatens artikel 7 i »Wilhelm«-sagen (14/68), et forbud mod diskrimination, som en medlemsstat måtte udøve over for egne statsborgere.

Efter at have tilføjet, at de begrænsninger, der i henhold til afsnit III om »begrænsninger« i de ovennævnte almindelige planer, er forbudt, kan følge af ved lov eller administrativt fastsatte bestemmelser eller af »administrativ praksis«, har Coenen anført, at de væsentligste af de problemer, der findes i den foreliggende sag,

nemlig

- problemet om den direkte virkning af de førnævnte traktatartikler,
- problemet om rækkevidden af traktatens artikel 59 og 60, i det omfang, det her har betydning, og
- problemet om rækkevidden af traktatens artikel 7

allerede er blevet afgjort i Domstolens praksis, navnlig ved dom 33/74, afsagt den 3. december 1974 i »Van Binsbergen«-sagen, hvor Domstolen ganske vist ikke udelukkede, at der kunne stilles krav om bopæl eller fast forretningssted, men samtidig strengt krævede, at en sådan betingelse skal være »objektivt nødvendig« til sikring af den »almindelige samfundsmæssige interesse«.

Efter Coenens opfattelse er dette imidlertid ikke tilfældet i den foreliggende sag. Han har henvist til motiverne til den pågældende nederlandske lov og gør gældende, at både han selv og de to selskaber, han leder, efter lovens forudsæt-

ninger stadig opfylder alle betingelserne i henhold til dens § 5, bortset fra kravet om bopæl i Nederlandene. Coenen har til støtte for sin sag også henvist til forelæggelseskendelsens grunde og bemærker særligt, at selv om den omtvistede betingelses formål skulle være en effektiv kontrol med angenten i den i W.A. § 12 forudsatte betydning, især ved efterprøvelse af regnskabsbøger og forretningsdokumenter, kan dette formål nås også uden noget bopælskrav. De vanskeligheder, som Raad mener, der kan være forbundet med en, måske umulig strafferetlig forfølgning af en agent med bopæl i udlandet, gør sig ikke kun gældende for agenten og berettiger derfor ikke en krænkelse af de ovenfor nævnte traktatbestemmelser.

På grundlag af disse bemærkninger har Coenen konkluderet følgende:

»Det er stadig berettiget, at Coenen er optaget i register B. § 5, stk. 1. litra f) i den nederlandske lov om forsikringsformidling, hvorefter den, der begærer registrering skal have bopæl i landet, og som afgørelsen om slettelse støtter sig på, er nemlig uforenelig med EØF-traktatens artikel 59 og 60, som har direkte virkning. Bestemmelsen kan derfor ikke finde anvendelse på *Coenens* tilfælde.

Ligeledes er det stadig berettiget, at firmaerne er optaget i register B.

§ 5, stk. 5 i den pågældende lov, hvorefter den, som har den faktiske ledelse af de registeringsbegærende forsikringsagentur-virksomheder, skal have bopæl i landet, og som afgørelsen om slettelse støtter sig på, er nemlig blevet uvirksom i det foreliggende tilfælde. Desuden er denne bestemmelse uforenelig med det forbud med direkte virkning mod enhver forskelsbehandling på grundlag af nationalitet eller bopælsland mellem statsborgere i medlemsstaterne, der har etableret sig i et fællesskabsland, således som det direkte eller forudsætningsvis udtales i EØF-traktatens artikel 5, 7, 48, 52, 59 og 60 og i artikel 1 i forordning (EØF) nr. 1612/68. Den omtvistede bestemmelse kan derfor heller ikke finde anvendelse på firmaerne.«

B — Indlæg fra den franske regering

Den franske regering har gjort gældende, at traktatens artikel 59 og 60 har direkte virkning og derfor kan påberåbes af en forsikringsagent såvel som af enhver anden tjenesteyder, når der ikke findes nogen særregel i traktaten, der regulerer en sådan virksomhed. De diskriminerende bestemmelser, den nationale lovgivning måtte indeholde vedrørende forsikringsformidling, kan under disse omstændigheder ikke finde anvendelse, hvorfor en statsborger i Det europæiske økonomiske Fællesskab må kunne præstere tjenesteydelser i Nederlandene på samme betingelser som nederlandske statsborgere.

Det er det, som statueres i Domstolens dom i sag 33/74 »Van Binsbergen«. For det første anerkender dommen, at medlemsstaterne har ret til at træffe egnede foranstaltninger, der skal forhindre, at en tjenesteyder unddrager sig de faglige regler, som ville gælde for ham på den pågældende stats territorium. De gener, som sådanne foranstaltninger kunne forvolde tjenesteyderens virksomhed, skyldes ikke en forskelsbehandling, men følger af retsregler, som enhver medlemsstat er berettiget til at vedtage, for i almenvellets interesse at regulere en given erhvervsudøvelse på sit territorium. For det andet er det lige så klart, at medlemsstaterne ved udøvelsen af en sådan ret er forpligtet til at begrænse deres krav til det, der er objektivt nødvendigt for at sikre udøvelsen af den pågældende virksomhed under de betingelser, som de finder egnede, og til således at påse, at de nævnte regler ikke bliver en sådan hindring for den frie udveksling af tjenesteydelser, som kunne undgås ved andre foranstaltninger, hvorved de pågældende faglige regler kunne sikres overholdt.

Den franske regering har konkluderet følgende:

»Det bopælskrav, der stilles til forsikringsagenter i den nederlandske lov, er i forhold til traktatens artikel 59 og 60, stk. 3 kun berettiget, dersom intet andet mindre rigoristisk krav effektivt kan sikre den i loven hjemlede kontrol, der navnlig består i efterprøvelse af forretningsbøger og dokumenter såvel som sanktion ved overtrædelse.«

Slutteligt har regeringen udtrykt tvivl om, hvorvidt manglende bopæl i den stat, hvor tjenesteydelsen præsteres, kan spille nogen rolle for de bestående muligheder for at slette tjenesteyderens navn af registret eller for den pågældende stats retsforfølgning.

C — Indlæg fra Kommissionen for De europæiske Fællesskaber

Kommissionen har først anført, at det omtvistede problem ikke blot vedrører traktatens artikel 59 og 60, der nævnes af den forelæggende ret, men også andre fællesskabsretlige bestemmelser. I betragtning af alle de faktiske omstændigheder, som nævnes i forelæggelseskendelsen, og af, at tvisten ligeledes vedrører to i Nederlandene etablerede selskaber, som Coenen har den faktiske ledelse af, må man undersøge det omtvistede bopælskrav i forhold til de traktatbestemmelser, der angår:

— arbejdskraftens frie bevægelighed (artikel 48-51),
— den frie etableringsret (artikel 52-58),
— den frie udveksling af tjenesteydelser (artikel 59-66).

a. Til det første punkt gør Kommissionen gældende, at traktatens artikel 48 i den foreliggende sag har betydning, for så vidt de personer, der i henhold til W.A. har den faktiske ledelse af et forsikringsagentur og er forpligtet til at have bopæl i Nederlandene, falder ind under udtrykket »arbejdstagere«.

Bortset fra forbudet mod enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling, indebærer arbejdskraftens frie bevægelighed efter traktatens artikel 48, stk. 3 retten til »at søge faktisk tilbudte stillinger«. For medlemsstaternes statsborgere betyder denne regel, at de har ret til at tiltræde og virke i lønnede stillinger, uanset på hvilken stats territorium, de som arbejdstagere måtte befinde sig. Derfor er forpligtelsen til bopæl på en medlemsstats territorium en begrænsning af arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet.

b. Om det andet punkt har Kommissionen den opfattelse, at problemet om, hvorvidt den omtvistede betingelse er i overensstemmelse med reglerne om etableringsfriheden både stiller sig, hvor det drejer sig om en virksomheds »faktiske ledere«, og hvor en direktør i et selskab betragtes som selvstændig erhvervsdrivende. Efter at have anført, at traktatens artikel 52 i henhold til Domstolens praksis har direkte virkning, har Kommissionen generelt foretaget en sondring mellem bopæl og etablering. Ved anvendelse af artikel 52 drejer det sig om friheden til i en medlemsstat at grundlægge et fast centrum, hvori eller hvorfra der drives økonomisk virksomhed. Da dette centrum kan være fuldstændigt adskilt fra og uafhængigt af den etablerendes bopæl, er der ikke nødvendigvis nogen sammenhæng mellem etablering og bopæl.

Kommissionen mener, at generelt vil den kendsgerning, at man ved hjælp af den omtvistede betingelse forpligter et selskab, der er etableret i en anden medlemsstat, og som påtænker at oprette en underafdeling i Nederlandene, til at påse, at de personer, der har den faktiske ledelse har bopæl i landet, blive en uacceptabel hindring for etableringsretten, navnlig i grænseegnene.

Dette krav bliver en endnu større hindring for den frie etableringsret, når det drejer sig om en anden erhvervsvirksomhed end et selskab i den i traktatens artikel 58 forudsatte betydning, som allerede driver virksomhed i en medlemsstat og ønsker at udstrække virksomheden til en anden medlemsstat ved at oprette en underafdeling i denne. Medlemsstaterne

kunne da forhindre gennemførelsen af et sådant projekt ved at indføre en betingelse om bopæl på deres territorium.

Samme slutning må man ifølge Kommissionen komme til i det tilfælde, der omtales i W.A.'s § 5, stk. 5. Også i dette tilfælde kunne bopælskravet nemlig medføre, at det blev den pågældende komplet umuligt at drive virksomhed i en bestemt medlemsstat, dersom kravet opstilledes i flere stater.

c. Vedrørende problemets tredje aspekt henviser Kommissionen til Domstolens dom af 3. december 1974 i sag 33/74 »Van Binsbergen«, hvor Domstolen ikke blot anerkendte, at traktatens artikel 59 og 60, stk. 3 har direkte virkning, men også bekræftede, at en tjenesteyders forpligtelse til at have bopæl på den stats territorium, hvor ydelsen skal præsteres, efter omstændighederne kan berøve artikel 59 enhver praktisk virkning. Ganske vist tilføjede Domstolen, at man imidlertid ikke kan antage, at visse særlige krav til tjenesteyderen strider mod traktaten i det omfang, hvor de er »objektivt nødvendige« for at undgå, at tjenesteyderen falder uden for retsregler, der er begrundet i den »almindelige samfundsmæssige interesse«. Hermed har Domstolen ikke blot knyttet strenge betingelser til begrænsningers anvendelse, men har også udtalt sig om, hvorvidt en tjenesteyder lovligt kan pålægges en pligt til fast forretningssted inden for et bestemt jurisdiktionsområde. Derimod har Domstolen ikke udtalt sig om lovligheden af et krav om bopæl på den pågældende stats territorium.

Kommissionen har videre anført, at også efter det bedømmelsesgrundlag, som sagsakterne afgiver, må det udelukkes, at det omtvistede bopælskrav i den foreliggende sag berettiget kan betragtes som en »nødvendig« begrænsning, hvad enten der tales om agentens faglige kvalifikationer eller om kontrol af forretningsbøger og dokumenter vedrørende hans virksomhed.

På grundlag af disse bemærkninger har Kommissionen foreslået, at der gives følgende svar på det stillede spørgsmål:

»EØF-traktatens artikel 48, 52, 59 og 60 skal fortolkes således, at et krav om fast bopæl på det territorium, hvor en virksomhed udøves, strider mod disse bestemmelser.«

III — De mundelige forhandlinger

I retsmødet den 29. oktober 1975 har Domstolen påhørt indlæggene fra R. G. Coenen og Kommissionen for De europæiske Fællesskaber.

Generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 19. november 1975.

Præmisser

1 Ved kendelse af 21. februar 1975, indgået på Domstolens justitskontor den 18. april 1975, har College van Beroep voor het Bedrijfsleven (nederlandsk appelret i sager vedrørende visse offentligretlige handelsorganisationer) i medfør af EØF-traktatens artikel 177 forelagt et spørgsmål vedrørende fortolkningen af EØF-traktatens bestemmelser, særlig artikel 59 og 60 om fri udveksling af tjenesteydelser inden for Fællesskabet;

2 dette spørgsmål er opstået under en tvist om, hvorvidt en nederlandsk statsborger, som har bopæl i Belgien og forretningssted i Nederlandene, hvor han virker som forsikringsagent, er omfattet af § 5, stk. 1, litra f) i Wet Assurantiebemiddeling (lov om forsikringsformidling), hvorefter en fysisk person, der ønsker at optræde som agent i denne lovs forstand, skal have bopæl i Nederlandene;

3 i forelæggelseskendelsens grunde anføres det, at den ovennævnte bestemmelse må forstås således, at en fysisk person, der vil drive forsikringsagenturvirksomhed i Nederlandene, både skal have forretningssted og bopæl i dette land;

4 ved det stillede spørgsmål søges det hovedsageligt afklaret, om traktatens bestemmelser, navnlig artikel 59 og 60, skal fortolkes således, at de er til hinder for sådanne interne retsregler i medlemsstaterne, der som den nederlandske lov om forsikringsformidling gør præstation af tjenesteydelser betinget af bopæl.

5 Traktatens artikel 59, stk. 1 bestemmer, at restriktioner, der hindrer fri udveksling af tjenesteydelser inden for Fællesskabet, således som disse defineres i traktatens artikel 60, stk. 1 og 2, »gradvis afskaffes i løbet af overgangsperioden, for så vidt angår statsborgere i medlemsstaterne, der er bosat i et andet af Fællesskabets lande end modtageren af den pågældende ydelse«;

6 de restriktioner, som skal afskaffes efter denne artikel, omfatter alle vilkår, der er pålagt tjenesteyderen navnlig på grund af hans nationalitet eller den omstændighed, at han ikke har fast bopæl i den stat, hvor ydelsen præsteres, og som ikke gælder for personer, der er bosat på det nationale territorium, eller som vil kunne forhindre eller i øvrigt genere hans virksomhed;

7 navnlig kan kravet om, at tjenesteyderen skal have fast opholdssted på den stats territorium, hvor ydelsen skal præsteres, efter omstændighederne medføre, at artikel 59, hvis formål netop er at fjerne de restriktioner, der hindrer fri udveksling af tjenesteydelser for de personer, som ikke er bosat i den stat, på hvis territorium ydelsen skal præsteres, berøves enhver praktisk virkning;

8 i så henseende må det erindres, at allerede for den periode, hvor begrænsningerne i den fri udveksling af tjenesteydelser ikke var afskaffet, bestemte artikel 65, at hver medlemsstat skulle anvende begrænsningerne over for alle de i artikel 59, stk. 1, omhandlede tjenesteydere »uanset disses opholdssted«:

9 skønt man i betragtning af visse tjenesteydelsers særlige karakter ikke kan nægte en medlemsstat ret til at træffe foranstaltninger, der skal forhindre, at den i artikel 59 garanterede frihed udnyttes af en tjenesteyder, hvis virksomhed helt eller fortrinsvist er rettet mod denne stats territorium, til at unddrage sig de faglige regler, som ville gælde for ham, såfremt han var bosat på nævnte stats territorium, kan et krav om bopæl på den stats territorium, hvor ydelsen præsteres, imidlertid kun undtagelsesvist anerkendes, dersom medlemsstaten ikke har andre, mindre rigoristiske foranstaltninger til at sikre overholdelsen af disse regler;

10 særligt i tilfælde af, at den i udlandet boende tjenesteyder, på det nationale territorium, hvor ydelsen præsteres, har et fast forretningssted, hvorfra han kan udføre sine tjenester, og dersom dette forretningssted ikke er fiktivt, vil den pågældende medlemsstat i almindelighed disponere over virksomme midler til at udføre den nødvendige kontrol af tjenesteyderens virksomhed og sikre, at ydelsen er i overensstemmelse med de i den nationale lovgivning fastsatte bestemmelser;

11 i dette tilfælde er det supplerende krav om, at tjenesteyderen skal have privat bopæl på den nævnte stats territorium, en begrænsning af den frie udveksling af tjenesteydelser, der strider mod traktatens bestemmelser.

12 Af disse grunde må det konkluderes, at EØF-traktatens bestemmelser, særlig arikel 59, 60 og 65, skal fortolkes således, at en national lovgivning ikke ved et krav om bopæl på territoriet må umuliggøre tjenesteydelser fra personer, der er bosat på en anden medlemsstats territorium, når mindre rigoristiske foranstaltninger kan sikre overholdelsen af de faglige regler, som gælder for ydelsen på det pågældende territorium.

Vedrørende sagsomkostningerne

13 De udgifter, der er afholdt af den franske regering og Kommissionen for De europæiske Fælleskaber, som begge har indgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres;

14 da retsforhandlingerne i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelser om sagsomkostningerne.

På grundlag af disse præmisser,

kender

DOMSTOLEN

med hensyn til det spørgsmål, som ved kendelse af 18. april 1975 er forelagt den af College van Beroep voor het Bedrijfsleven, for ret:

EØF-traktatens bestemmelser, særlig artikel 59, 60 og 65, skal fortolkes således, at en national lovgivning ikke ved et krav om bopæl på territoriet må umuliggøre tjenesteydelser fra personer, der er bosat på en anden medlemsstats territorium, når mindre rigoristiske foranstaltninger kan sikre overholdelsen af de faglige regler, som gælder for ydelsen på det pågældende territorium.

Lecourt Monaco Kutscher Donner Mertens de Wilmars

Pescatore Sørensen Mackenzie Stuart O'Keeffe

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 26. november 1975.

A. Van Houtte
Justitssekretær

R. Lecourt
Præsident

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT J.-P. WARNER FREMSAT DEN 19. NOVEMBER 1975 [1]

Høje Ret.

Den 18. januar 1952 blev der i Nederlandene vedtaget en lov, »Wet Assurantiebemiddeling« (herefter benævnt W.A.B.), der omhandlede forsikringsagenter og andre, der drev forretning som mellemmænd i forsikringsbranchen. I denne sag, som Domstolen har fået forelagt ved en præjudiciel anmodning indgivet af College van Beroep voor het Bedrijfsleven, er der rejst spørgsmål om, hvorvidt en bestemmelse i denne lov er forenelig med fællesskabsretten, særlig med EØF-traktatens artikel 59 og 60. I den pågældende bestemmelse kræves det, at

1 — Oversat fra engelsk.